

Ontwikkelprogramma Gezond en Veilig Zuid-Holland

Tweede voortgangsrapportage

Elke dag beter. Zuid-Holland.

Inhoudsopgave

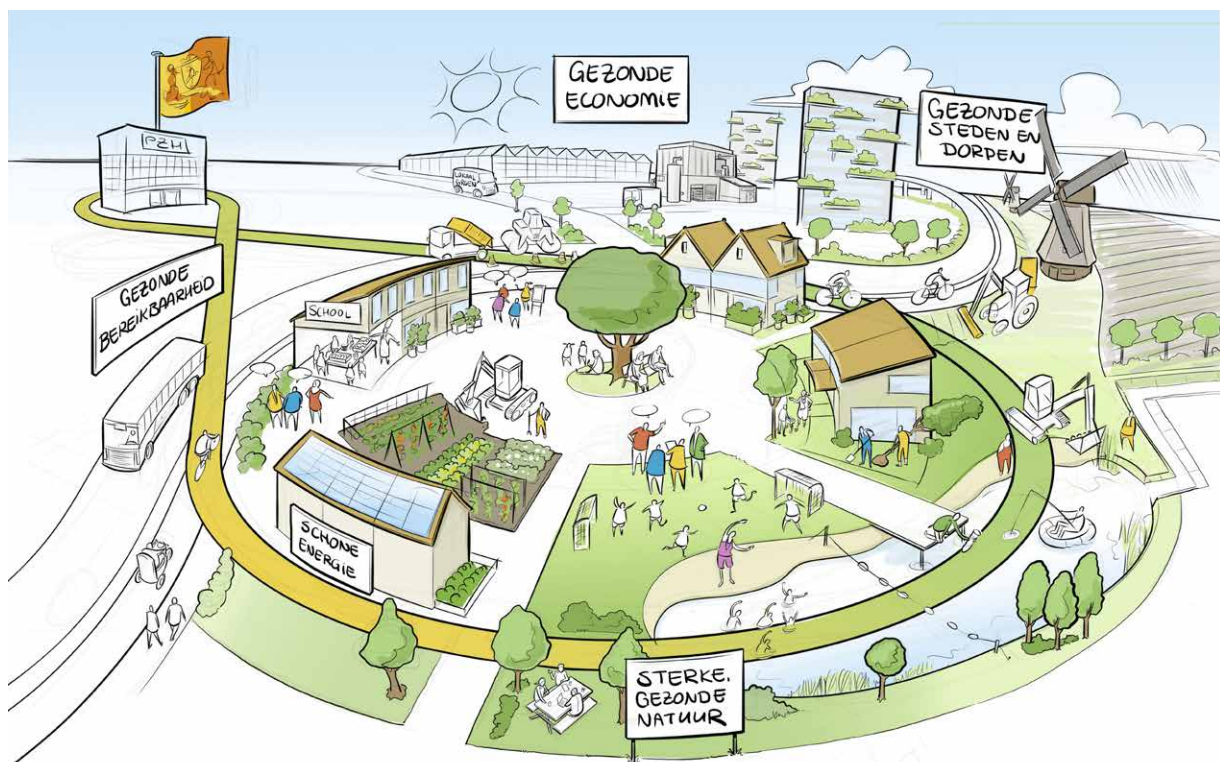
1.	Wat is het doel van het ontwikkelprogramma?	3
2.	Hoe is de gezondheidssituatie in Zuid-Holland?	5
3.	Positieve gezondheid en de Blue Zone	7
4.	Hoe hebben we het aangepakt?	10
5.	Waar hebben we aan gewerkt?	12
5.1	Schoolpleinenrevolutie	14
5.2	Positieve gezondheid op de tekentafel	16
5.3	Groene Cirkel Groene Gezonde Stad	18
5.4	Werklandschappen van de toekomst	20
5.5	Gezond voedsel van een gezonde bodem	22
5.6	Samenwerkingsagenda GGD-PZH	24
5.7	Gezond verstand	26
5.8	Samenwerking Medical Delta, LDE, Healthy Society Map	28
6.	Conclusies en aanbevelingen	30
	Conclusies	30
	Aanbevelingen	31

1. Wat is het doel van het ontwikkelprogramma?

'Gezond en veilig' is een van de zeven hoofdpogaven van de provincie Zuid-Holland. Deze opgave is urgent: Zuid-Holland scoort landelijk het laagst als het gaat om levensverwachting in goed ervaren gezondheid en kent grote gezondheidsverschillen tussen gebieden onderling. Dit heeft verschillende oorzaken, die variëren van leefstijl en inkomen tot milieufactoren. Verschillende partijen spelen een rol bij het oplossen van dit vraagstuk. Ook de provincie kan een bijdrage leveren. De ambitie is daarom om in al het provinciale beleid gezondheid en een gezonde leefomgeving als doelstelling te benoemen. Op het terrein van bescherming van de gezondheid bestaat regulering. Bij thema's als luchtkwaliteit, geluid en externe veiligheid zijn harde ondergrenzen en basisniveaus via regulering geborgd. In deze opgaven worden deze beleidsterreinen verder ontwikkeld. Maar er zijn ook terreinen waar regulering niet aan de orde is en waar kansen liggen voor gezondheidsbevordering.

Om deze kansen te benutten is het ontwikkelprogramma Gezond en Veilig ingericht. Doelstellingen van het ontwikkelprogramma zijn:

- verkennen hoe het beleid van de Provincie Zuid-Holland bijdraagt aan de gezondheid en veiligheid van inwoners en bekijken waar kansen liggen om deze bijdrage te versterken;
- zorgen voor het ontwikkelen van kennis over en inzicht in de bijdrage van provinciale opgaven op het gebied van gezondheid en veiligheid, door het uitvoeren van projecten die op gezondheid zijn gericht;
- bekijken hoe de provincie kan samenwerken met relevante partijen om de gezondheid van inwoners verder te verbeteren.

Integraal, mensgericht, samen

Gezondheid is het resultaat van verschillende lichamelijke, sociale en fysieke factoren. Door deze complexiteit verbetert de volksgezondheid van de bevolking niet van de ene dag op de andere, maar kan het wel een generatie duren voor meetbaar wordt hoe een aanpak zich vertaalt in gezonde levensjaren. Dat betekent dat werken aan gezondheid een proces van lange adem is. Er is bovendien een noodzaak voor een integrale en mensgerichte aanpak. Samenwerking met partners uit de hele provincie en vanuit verschillende provinciale opgaven is dus noodzakelijk om de gezondheid te verbeteren. Vanuit deze analyse is het ontwikkelprogramma opgezet: welke kansen zien we om in Zuid-Holland met partners in kleine stappen toe te werken naar een gezond Zuid-Holland? In deze voortgangsrapportage doen we verslag van de stappen die we het afgelopen jaar hebben gezet, laten we zien wat dit heeft opgeleverd en doen we aanbevelingen voor het vervolg.

Wat is er in de afgelopen jaren met Provinciale Staten besproken?

In 2019 is de 'Verkenning gezonde leefomgeving' aan Provinciale Staten gezonden. Op basis van een analyse van het beleid in Zuid-Holland en verschillende sessies zijn hierin verschillende scenario's beschreven voor de wijze waarop gezondheid vorm kan krijgen in het provinciale beleid. In de startnotitie 'Gezond en Veilig Zuid-Holland' is aangegeven hoe gezondheid vorm zal krijgen in het provinciale beleid. De begrippen 'positieve gezondheid' en 'gezonde leefomgeving' vormen hiervoor de basis. Van daaruit wordt de nadruk gelegd op het koppelen van gezondheid aan andere thema's. Het ontwikkelprogramma Gezond en Veilig, dat loopt van 2020-2023, draagt aan deze ambitie bij door deze concreet te maken voor de diverse opgaven. Jaarlijks wordt gerapporteerd aan Provinciale Staten. In de eerste voortgangsrapportage is uitgebreid geanalyseerd waar gezondheid in het provinciale beleid al aandacht krijgt en waar aanvullende kansen liggen. Op basis van deze bevindingen heeft het ontwikkelprogramma verder vorm gekregen.

Opbouw van de voortgangsrapportage

Deze voortgangsrapportage gaat eerst uitgebreider in op de vraag hoe we naar gezondheid kijken. Het concept positieve gezondheid is hierbij leidend. We bespreken hoe we met dit concept aan de slag zijn gegaan en lichten een aantal projecten toe. Deze projecten zijn ingezet als betekenisvolle stappen richting de provinciale ambities. Het stuk sluit af met geleerde lessen en aanbevelingen voor het vervolg.

2. Hoe is de gezondheids-situatie in Zuid-Holland?

Score ervaren gezondheid

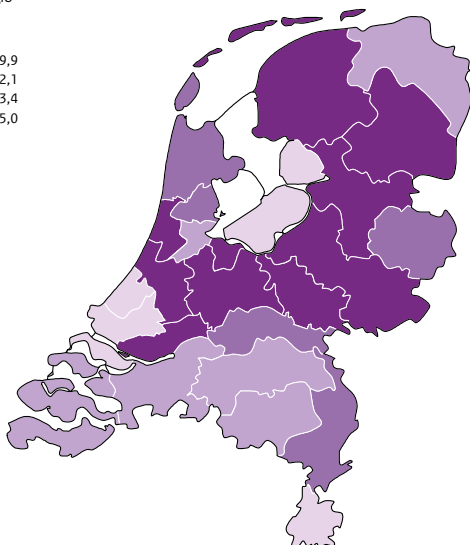
De levensverwachting in goed ervaren gezondheid is het gemiddeld aantal levensjaren dat mensen mogen verwachten in goede gezondheid door te brengen. Levensverwachting op zichzelf geeft een beperkt beeld van de staat van de gezondheid, omdat het niets zegt over de mate waarin die levensjaren in goede gezondheid worden doorgebracht en daarmee te weinig over de kwaliteit van leven. Levensjaren toevoegen aan de levensverwachting is op zichzelf niet een afdoende doelstelling als het gaat om het verbeteren van gezondheid. Het is belangrijker om ervoor te zorgen dat mensen langer in *goed ervaren gezondheid* leven. Daarom gebruikt de provincie levensverwachting in goed ervaren gezondheid als een overall outcome indicator, net als door onder andere het Rijk. Deze indicator is daarom opgenomen in de Monitor Leefomgeving van de provincie. De cijfers voor de levensverwachting in goed ervaren gezondheid voor de vier GGD-regio's in Zuid-Holland uit de Gezondheidsmonitor 2016 en 2020¹ zijn als volgt:

	2016	2020
GGD Hollands Midden	64,7	69,4
GGD Zuid-Holland Zuid	63,9	67,2
GGD Haaglanden	59,8	65,7
GGD Rotterdam-Rijnmond	58,9 (laagste score NL)	64,6 (laagste score NL)
Nederland	62,4	66,9

Levensverwachting in goed ervaren gezondheid 2016

Per GGD-regio

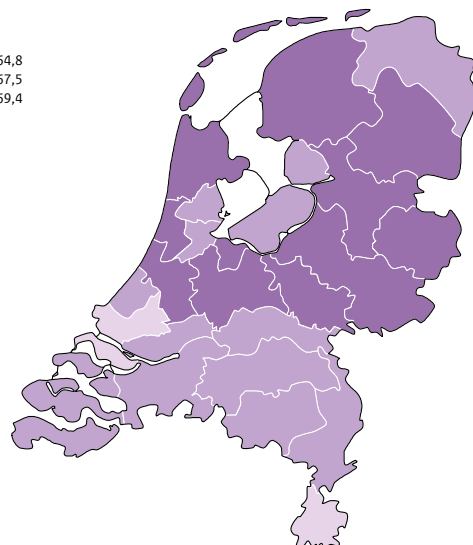
Jaren
58,9 - 59,9
59,9 - 62,1
62,1 - 63,4
63,4 - 65,0

Levensverwachting in goed ervaren gezondheid 2020

Per GGD-regio

Jaren
63,0 - 64,8
64,8 - 67,5
67,5 - 69,4

In 2020 heeft het RIVM de methode voor het berekenen van de levensverwachting in goed ervaren gezondheid op basis van nieuwe inzichten verbeterd ten opzichte van 2016. Daarom is het niet mogelijk om de cijfers uit deze twee jaren één-op-één te vergelijken. De levensverwachting is wel gestegen in de periode van 2016 tot 2020, maar minder hard dan de cijfers suggereren. De feitelijke verbetering is ruwweg half zo groot (+/-2 jaar).

¹ <https://www.vzinfo.nl/gezonde-levensverwachting/regionaal>

Van 2016 tot 2020 is zowel landelijk als voor alle GGD-regio's in Zuid-Holland de gemiddelde levensverwachting in goed ervaren gezondheid toegenomen. Het betreft hier een gemiddelde score voor de levensverwachting in goed ervaren gezondheid. Binnen elke regio bestaan wel gezondheidsverschillen, die zich uiten in verschillen in de levensverwachting in goed ervaren gezondheid. Zo is de levensverwachting in goed ervaren gezondheid doorgaans hoger voor hoogopgeleiden en mensen met hoge inkomens dan voor laagopgeleiden en mensen met een laag inkomen. Ook op het niveau van de vier GGD-regio's is te zien dat er gezondheidsverschillen bestaan binnen Zuid-Holland. Zo ligt de levensverwachting in goed ervaren gezondheid in de GGD-regio Hollands Midden ruim vijf jaar hoger dan in de GGD-regio Rotterdam-Rijnmond.

De verschillen in levensverwachting in goed ervaren gezondheid zijn deels te verklaren door factoren in de leefomgeving en deels door gedrag. In de figuur hieronder is te zien in welke mate deze factoren bijdragen aan de ziektelast. Belangrijk om op te merken is dat maar een deel van de ziektelast rechtstreeks te herleiden is tot een bepaalde oorzaak: er is een evidente relatie tussen bijvoorbeeld roken en longkanker, maar stress ten gevolge van de stapeling van verschillende elementen die leiden tot een bepaald ziektebeeld, is moeilijker wetenschappelijk vast te stellen. Onderstaande tabel geeft dus maar een gedeelte weer van de feitelijke invloed van de verschillende factoren op sterfte en zorguitgaven. Desalniettemin geeft dit schema een indicatie.

Gedragscomponenten als roken en ongezonde voeding dragen in grote mate bij aan ziektelast en vroegtijdige sterfte. Ook het buitenmilieu draagt bij ziekte en vroegtijdige sterfte. Hierbij valt te denken aan aspecten als ongezonde luchtkwaliteit en geluidshinder die directe en indirecte nadelige effecten hebben op de gezondheid. Indirect draagt de leefomgeving ook bij aan ziektelast wanneer zij niet uitnodigt tot bewegen; weinig bewegen is na roken en ongezonde voeding de op twee na grootste bijdrage aan ziektelast en sterfte van de gedragscomponenten die gezondheid beïnvloeden. De verschillen in levensverwachting in goed ervaren gezondheid worden dus - behalve door inkomens- en opleidingsniveau - ook bepaald door de omgeving waarin mensen wonen. Op locaties met slechte luchtkwaliteit en/of veel geluid zullen mensen minder lang in goed ervaren gezondheid leven dan op rustige plekken en/of plekken met schonere lucht.

Gedrag

		ZIEKTELAST (%)	STERFTE (x1000)	ZORGUITGAVEN € (x miljard)
	Roken	 9,4%	 20,0	 2,4
	Ongezonde voeding	 8,1%	 12,9	 6,0
	Weinig beweging	 2,3%	 5,8	 2,7
	Alcohol gebruik	 1,5%	 1,8	 0,9

Milieu

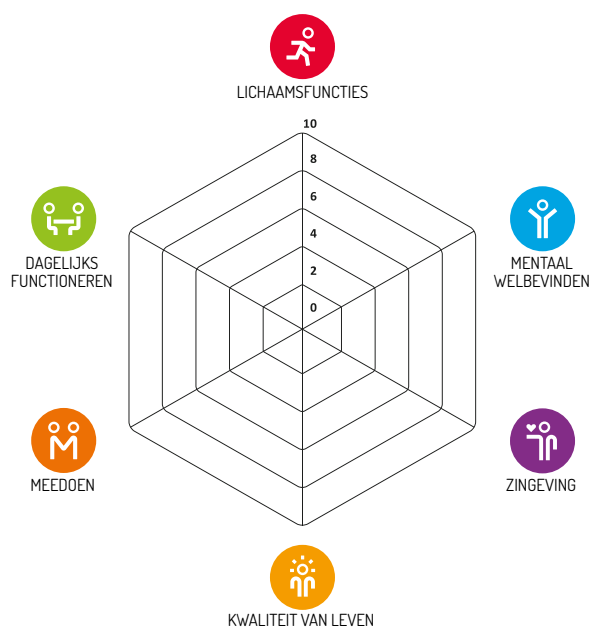
	Buitenmilieu	 3,5%	 11,9	 0,8
	Binnenmilieu	 0,5%	 1,1	 0,4

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, April 2018

3. Positieve gezondheid en de Blue Zone

Onze visie

- We definiëren gezondheid als positieve gezondheid: we willen bijdragen aan het vermogen van mensen om met de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen in het leven om te gaan. We sluiten aan bij wat mensen willen en kunnen.
- De provincie draagt bij aan een gezonde leefomgeving vanuit haar eigen taken, bijvoorbeeld op het terrein van ruimtelijke ordening, recreatie en sport, milieu en land- en tuinbouw. Een goed milieu, gezonde lucht, rustige koele plekken en een gezonde natuur, zijn randvoorwaarden.
- We willen samen met partners aan gezondheid werken in een brede Zuid-Hollandse coalitie.
- Het verbindende perspectief - de droom - is de Blue Zone. We willen gezonder ouder worden in een leefomgeving die ons daarbij ondersteunt.
- Doordat we ons niet alleen richten op fysieke gezondheid maar ook op thema's als mentale gezondheid en zingeving, geven we invulling aan de mensgerichte elementen van brede welvaart.

Hoe zijn we tot deze visie gekomen?

Het ontwikkelprogramma Gezond en Veilig werkt vanuit het concept positieve gezondheid, dat is ontwikkeld door Machteld Huber. Zij vond dat in de gezondheidszorg gezondheid te veel werd benaderd als de afwezigheid van ziekte. Daardoor gaat te veel aandacht uit naar medische ingrepen om deze ziekte te bestrijden en krijgt kwaliteit van leven niet de aandacht die het verdient. Uit haar onderzoek naar de betekenis van gezondheid blijkt dat mensen juist als ze ziek zijn, op een andere manier naar ziekte kijken. Wat ze nog wél kunnen, krijgt meer nadruk. Mensen met verschillende diagnoses kunnen hun leven bijvoorbeeld nog steeds enorm waarderen, als ze de kleinkinderen blijven zien of zich onderdeel voelen van een gemeenschap. Zo kwam ze op een bredere definitie van gezondheid die luidt: 'Het vermogen zich aan te passen en een eigen regie te voeren, in het licht van de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen in het leven.' Deze definitie is vervolgens uitgewerkt in zes dimensies van een spinnenweb.

Omdat de definitie van positieve gezondheid breed gedragen wordt, hebben we deze als basis van het ontwikkelprogramma genomen. De definitie verrijkt de provinciale blik van gezondheidsbescherming die met name gericht is op regulering. Opeens is het belangrijk of de leefomgeving die we hebben ingericht, ook bijdraagt aan eigen regie van inwoners. Ook krijgt de subjectieve kant van het beleid meer aandacht. Een voorbeeld daarvan is het geluidsbeleid, waarbij naast het meten van geluid ook de geluidsbeleving nu meer aandacht krijgt. De vraag of een bepaalde omgeving als prettig wordt *ervaren*, wordt van belang. Bij sport gaat het niet alleen meer om de vraag 'bewegen mensen wel genoeg?' maar ook om de vraag 'wat beweegt mensen? / wat maakt dat ze *willen* bewegen?'. En bij voedsel gaat het niet alleen om de vraag of mensen wel

gezond genoeg eten, maar ook om de vraag of gezond en lekker niet samen zouden moeten gaan. Natuurlijk is de subjectieve gezondheidsbeleving niet het enige element in een gezonde samenleving. Juist in gesprek met elkaar kunnen inwoners bekijken hoe zij samen inhoud willen en kunnen geven aan het gemeenschappelijke belang. De een vindt ontspanning in harde muziek, de ander ervaart daarvan geluidsoverlast. Kern is dat inwoners daarover in gesprek gaan met elkaar en zo veel mogelijk gezamenlijk tot oplossingen komen waar iedereen baat bij heeft.

De definitie van positieve gezondheid is vanuit het medische domein ontwikkeld. De medische wetenschap is echter niet de enige academische discipline waarin naast specialisatie en nadruk op standaardisatie en uitkomsten ook aandacht voor de waarde voor de mens belangrijker wordt. In de economische wetenschap bijvoorbeeld is het concept brede welvaart ontwikkeld als aanvulling op de indicator economische groei. En bij de inrichting van steden heeft leefbaarheid een belangrijke plek naast ontwerp en aantallen woningen. Hoewel elk van deze begrippen vanuit een andere discipline zijn ontwikkeld, betekenen ze in de dagelijkse praktijk vaak hetzelfde: zij zetten de mens centraal bij het maken en beoordelen van beleid. De verschillende begrippen kunnen elkaar aanvullen en verrijken. Zo is in de modellen van brede welvaart veel aandacht voor sociale doelen, waar naast lichamelijke gezondheid ook onderwijs, werk en welzijn onder vallen.

De vraag die positieve gezondheid centraal stelt, is wat mensen nodig hebben om het gezonde leven te leiden dat ze willen. Dat betekent niet automatisch dat de overheid een rol heeft. Juist vrijheid en autonomie kunnen voor mensen belangrijk zijn: de trots om het te rooien 'zonder je hand op te houden' is voor veel mensen van belang. Ook vrienden en sociale contacten dragen bij aan gezondheid, zonder dat mensen daarvoor primair naar de overheid kijken. Het gaat bij positieve gezondheid juist om de optelsom van verschillende factoren waarbij de overheid soms wel en soms geen rol heeft.

De leefomgeving, waarin de provincie een belangrijke rol speelt, is één van de factoren die invloed heeft op de (positieve) gezondheid van inwoners. Een gezonde leefomgeving is een leefomgeving die als prettig wordt ervaren, die uitnodigt tot gezond gedrag en waarin de druk op de gezondheid zo laag mogelijk is (definitie RIVM). Ook deze definitie combineert de objectieve kant (de druk op de gezondheid) met de subjectieve kant (wat wordt als prettig ervaren). De leefomgeving is zo enerzijds een afgeleide van objectieve normen en anderzijds een optelsom van de wensen en beleving van individuen. Hier speelt de overheid uiteraard wel een belangrijke rol.

Droom: de Blue Zone

De vraag is hoe een leefomgeving die de gezondheid ondersteunt er uit ziet. Een ideaal dat of droom die hierbij vaak wordt aangehaald is die van de 'Blue Zone'. Blue zones zijn gebieden in de wereld waar mensen relatief lang en gezond leven. Veel mensen worden er ouder dan 100 jaar. Wereldwijd zijn er vijf blue zones. Ze liggen in Italië, Griekenland, Californië, Japan en Costa Rica.

In 2005 werd de term blue zone voor het eerst gebruikt in het tijdschrift National Geographic. Demografisch onderzoeker Michel Poulain en de Italiaanse dokter Gianni Pes deden onderzoek op Sardinië naar de leeftijd van Sardijnse mannen. De resultaten waren opmerkelijk: In sommige regio's haalde één op de 196 mensen de leeftijd van 100. Een veel groter aantal dan elders in de wereld.

De mensen die in de verschillende blue zones wonen vertonen veel overeenkomsten als het gaat om leefstijl. Ze eten veel groenten, wandelen in de natuur, tuinieren en hebben sterke banden binnen hun gemeenschap. De belangrijkste overeenkomsten zijn:

- Regelmatige fysieke activiteit in een natuurlijke omgeving
- Het hebben van een levensdoel
- Weinig stress
- Matige calorie-inname
- Plantaardig eten
- Matige alcoholinname, vooral wijn
- Gelijkgestemden door spiritualiteit of religie
- Sterke familiebanden
- Intensief contact met vrienden

Veel van onze partners vinden de Blue Zone een aantrekkelijk perspectief. Het gaat er niet om dat we makkelijk dit ideaal kunnen bereiken maar om het agenderen van de samenhang van verschillende elementen. Verschillende partners zouden van de provincie Zuid-Holland graag een 'Blue Zone' maken. Met hen hebben we een droom opgesteld.

Droom

Iedereen in Zuid-Holland leeft gezond, omdat dat mensen gemakkelijk wordt gemaakt. De maatschappij is gezond ingericht, als een Blue Zone. Ondernemers verdienen hun geld met producten die bijdragen aan gezondheid, het medische systeem werkt aan gezondheid en steden en dorpen zijn vooral geschikt voor lopen en fietsen. Er is ruimte voor groen en er zijn vitale ontmoetingsplekken. Ziekten ten gevolge van milieuvervuiling behoren tot het verleden. Iedereen maakt vanuit zijn of haar werk of dagelijkse bezigheden deze samenleving mede mogelijk.

Om deze samenleving mogelijk te maken dragen we bij aan verandering op twee niveaus:

- Het niveau van het individu in zijn sociale omgeving als buurt, school, werk of vrije tijd. We dragen bij aan vitale ontmoetingsplekken, goed werk, passende zorg, ondersteuning en gezonde scholen en het terugdringen van het aanbod van ongezond voedsel, bewegingsarmoede, gezondheidsverschillen en milieuvervuiling.
- Het systeemniveau: we zorgen ervoor dat systemen het makkelijk maken om gezond te leven. Op basis van dit uitgangspunt richten we onze steden in, geven we vorm aan werk en arbeidsvoorwaarden, bestrijden we luchtvervuiling en richten we voorzieningen als de bijstand zo in dat zij bijdragen aan de gezondheid van mensen. Gezondheidsverschillen verdwijnen daardoor.

4. Hoe hebben we het aangepakt?

Het ontwikkelprogramma heeft als doel te verkennen welke kansen er zijn om vanuit de provincie en het provinciale beleid de gezondheid van inwoners in Zuid-Holland te verbeteren. Omdat gezondheid het resultaat is van veel verschillende factoren, is dit een schoolvoorbeeld van een complex vraagstuk. Het is niet mogelijk om met een paar eenvoudige ingrepen van één partij de gezonde levensverwachting te vergroten of de gezondheidsverschillen te reduceren. Om tot een goede aanpak te komen is er niet één juiste oplossing. Alleen werkendeweg, door een combinatie van denken en doen, ontwerpen en implementeren en door samen te werken met partners kan een aanpak geformuleerd worden. Daarom is voor een ontwikkelprogramma gekozen. Voor de aanpak heeft het programma goed gekeken naar de methodieken die zijn ontwikkeld in succesvolle provinciale trajecten als 'Netwerkend werken', de Groene Cirkels' en de 'Voedsel families'. De aanpak bestaat uit de volgende elementen:

Definiëren van het perspectief, de droom, de stip op de horizon. Op basis van de visie op positieve gezondheid en de droom van de Blue Zone konden we bij een aantal geselecteerde vraagstukken het perspectief van de gezonde mens toevoegen. Zo was er bij de ontwikkeling van bedrijventerreinen al volop aandacht voor duurzaamheid. Het was een kleine stap om daar aandacht voor de werkomgeving voor mensen aan toe te voegen. Deze toevoeging verrijkte het bestaande perspectief. Zo kwamen we tot het concept van 'werklandschappen van de toekomst'.

Ambitie	Gezond en veilig Zuid-Holland als integrale opgave					
	Bereikbaar Zuid-Holland	Schone energie voor iedereen	Concurrerend Zuid-Holland	Versterken Natuur	Sterke Steden en Dorpen	Gezond en Veilig Zuid-Holland
Raakvlakken	Gezonde infrastructuur Actieve mobiliteit (lopen, fietsen)	Veiligheid Vermindering uitstoot Energiearmoede	Gezonde werkomgeving Gezonde voeding Life science and health	Toegankelijk groen Groen in de stad Voedsel	Gezonde leefomgeving Gezondheidsverschillen	Bevorderen milieukwaliteit Recreatie en sport dichtbij Waterveiligheid Hitte stress
Huidige inspanningen	Schoon vervoer Gezonde infra Fietsbeleid Verkeersveiligheid	Eisen energie VTH Gezondheidseffecten en risico nieuwe energiebronnen Inclusieve energietransitie	Medical Delta Verbetering bedrijventerreinen Voedselbeleid Clust. bep. bedrijven	Bestrijdingsmiddelen beleid Toegankelijke natuur Bos en bomenbeleid	Omgevingsbeleid Toekomstbestendig bouwen Convenant klimaatadaptief bouwen	Uitvoering VTH SLA, geluid Bewoogvriendelijke leefomgeving Acties adaptieve Delta
Projecten	Gezonde weg		Gezonde, groene bedrijven terreinen City Deal Gezonde en Duurzame Voedselomgeving	Jong leren eten Groene schoolpleinen revolutie	Groene Cirkel Gezonde Groene Stad Positieve gezondheid op de tekentafel	Webinar hittestress
Ontwikkeling monitor gezonde leefomgeving - Netwerk gemeenten – Samenwerking GGD Healthy society kaart LDE – Gezond verstand						

Aansluiten bij kansen in de opgaven. Startpunt van het programma was een analyse van kansen om gezondheid te koppelen aan provinciale opgaven. Deze analyse was zowel gericht op inhoud als op de ruimte die er in een bepaalde opgave was om hier aandacht en energie aan te besteden. Op basis van deze analyse is een aantal gezondheidsvraagstukken gekozen dat waarmee het ontwikkelprogramma - samen met een of meer opgaven- aan de slag kan. Zo verkregen we een beeld van het type gezondheidsvraagstukken dat raakt aan de provinciale opgaven. Soms konden we eenvoudig een stap zetten om gezondheid te verbinden aan een opgave (zoals bij de training energiecoach, waar we een module over ventilatie aan konden toevoegen) of bij de gezonde weg (waar we het bestaande Ambitiweb konden uitbreiden met een tak die gaat over welzijn). In andere gevallen lag er een kans om samen met een opgave een project te starten.

Small wins. Omdat we nog niet goed wisten wat zou kunnen werken, begonnen we met kleine projecten waarvan we dachten dat ze een betekenisvolle stap zijn in de richting van onze ambities en dat ze potentie hebben voor opschaling. Zo zetten we kleine concrete stappen, kregen we al doende de kennis die nodig is over een thema en bouwen we een netwerk op. Stap voor stap leerden we zo, wat nodig is om voor onze inwoners de provincie gezonder te maken. Op basis van de geleerde lessen kunnen voorstellen voor volgende stappen worden gezet om zo steeds dichterbij het perspectief te komen.

Bouwen aan vitale netwerken. Kern van de analyse van de gezondheidsproblematiek is dat de oplossing niet in handen ligt van een enkele partij maar van verschillende partijen samen, die elkaar in de huidige situatie niet altijd weten te vinden. Daarom staat in het ontwikkelprogramma centraal dat bij het werken aan concrete gezondheidsvraagstukken partijen elkaar vinden en vervolgens leren om samen te werken. Door stap voor stap samen aan vraagstukken te werken en daarbij successen te boeken, leren zij elkaar beter kennen. Door parallel aan projecten netwerkactiviteiten te organiseren, kunnen we geleerde lessen overgedragen en bouwen aan vitale netwerken.

5. Waar hebben we aan gewerkt?

Op basis van de visie op (positieve) gezondheid, de droom van een gezonde samenleving en de analyse van kansen om gezondheid te koppelen aan provinciale opgaven, is er op verschillende manieren samengewerkt. Soms is vanuit het ontwikkelprogramma expertise geleverd voor een grotere activiteit, soms werkten we samen met opgaven aan een project waarin gezondheid juist centraal staat. Zo maakten we een begin met het realiseren van de droom van de gezonde samenleving en leerden we wat effectieve ingrepen zijn. Ondertussen werkten we samen met verschillende partners aan het opbouwen van het netwerk. In dit hoofdstuk geven we voorbeelden van dit soort activiteiten.

Omgevingsvisie

In de visie is een beleidskeuze gezond en veilig opgenomen. Deze geeft aan dat de provincie wil zorgen voor een gezonde en veilige leefomgeving. Een omgeving die inwoners als prettig ervaren, die uitnodigt tot gezond gedrag en die beschermt tegen negatieve invloeden zoals luchtvervuiling, bodemverontreiniging, veiligheidsrisico's, geluid, wateroverlast en hittestress. Naast het bieden van deze bescherming willen wij een duidelijke verbetering van de huidige leefomgeving bevorderen door de leefomgeving ook op gezond gedrag in te richten. Daarnaast is gezondheid één van de thema's in de beleidskeuze toekomstbestendig bouwen. De provincie wil zorgen voor een toekomstbestendig ingericht bebouwd gebied dat zorgt voor een prettige, gezonde en veilige leefomgeving. We bekijken hoe we dit thema in de verordening kunnen opnemen.

Voorbeelden van resultaten in de opgaven

De omgeving als leefstijlcoach: In een serie van drie inspiratieboekjes over de inrichting van de leefomgeving, is een boekje verschenen over de omgeving en gezondheid. Hierin staat dat de leefomgeving kan uitnodigen tot gezond gedrag. Het boekje bevat bijdragen van verschillende partners, bijvoorbeeld van de GGD over haar kernwaarden, positieve gezondheid, lopen en spelen. Ook staan er in het boekje mooie voorbeelden van hoe 'een gezonde stad eruit kan zien.

Snelstudie 15-minutenstad: Een 15-minutenstad is zodanig ingericht dat de essentiële voorzieningen zich op maximaal 15 minuten lopen of fietsen van ieders woning bevinden. In een snelstudie is bekeken in hoeverre de wijken in Zuid-Holland al beschouwd kunnen worden als 15-minuten wijken en welke locaties het meest geschikt zijn voor het bouwen van nieuwbouw, gelet op de nabijheid van voorzieningen en de bereikbaarheid met het openbaar vervoer. Vanuit het ontwikkelprogramma is meegedacht over het belang en de bereikbaarheid van (groen)voorzieningen voor de ervaren positieve gezondheid van inwoners in de 15-minutenstad.

De challenge toekomstbestendige woningbouw: Deze challenge daagde de bouwsector, kennisinstellingen en overheden uit om het woningbouwvraagstuk zowel energieneutraal, klimaatadaptief, natuurinclusief, gezond, emissieloos, biobased en circulair te realiseren. Vanuit Gezond en Veilig hebben wij kennis over gezonde woningbouw ingebracht en gezondheidsexperts gekoppeld aan de challenge om de inzendingen inhoudelijk te beoordelen.

Hinderervaring geluid: Er lijkt een flinke discrepantie te zijn in de berekende en de ervaren hinder van geluid rond een provinciale weg. Het gesprek tussen overheid en burger zou daarop moeten inspelen. Er is daarom een Toekomstagenda-onderzoek gedaan naar hinderbeleving en het gesprek met de burger.

In verschillende projecten wordt nu gekeken naar ervaringen van burgers met het gesprek dat de overheid met hen voert. Met apps wordt de geluidbeleving beter in kaart gebracht. Wetenschappers hebben deskresearch gedaan. Vervolgens wordt op basis hiervan gekeken of aanvullende maatregelen mogelijk zijn. Programma toekomstbestendig bouwen: Zuid-Holland staat voor een grote woningbouwopgave. Het gaat echter niet alleen om aantallen. Het is nu meer dan ooit nodig om toekomstbestendig te bouwen. Vanuit het perspectief van gezondheid is het van belang dat een huis ook voelt als een thuis. Er moet daarom voldoende aandacht zijn voor de woning zelf, vanuit thema's als isolatie en ventilatie, natuurlijk licht, stofgehalte, gezonde materialen en kleurgebruik. Daarnaast is ook een gezonde omgeving van belang; een leefomgeving die een gezonde leefstijl ondersteunt.

Ambitieweb mobiliteit – tak welzijn: In de infrastructuur die de provincie beheert, kunnen we invulling geven aan verschillende ambities. Het ambitieweb geeft daarvoor aanknopingspunten. In het kader van het project 'de gezonde weg' is een maatregelenpakket met mogelijke gezondheidsinterventies in infrastructurele en mobiliteitsprojecten beschreven.

Module ventilatie energiecoaching: In het kader van de energietransitie zetten verschillende gemeenten energiecoaches in, die inwoners helpen om energie in hun woning te besparen. De GGD had al een module over ventilatie ten behoeve van de gezondheid ontwikkeld. Wij hebben deze module gekoppeld aan de training voor energiecoaches.

Inspiratiekader gezondheid in IPO-verband: Het IPO heeft onderzoek gedaan naar de verschillende manieren waarop provincies aan gezondheid werken. Op basis hiervan is een inspiratiekader opgesteld. Op dit moment laten we een vergelijkend onderzoek doen tussen de verschillende aanpakken van de provincies en al dan niet succesvolle gezondheidsprojecten.

Stimuleren beweegvriendelijke leefomgeving: Naast bovenstaande voorbeelden vanuit het ontwikkelprogramma wordt via diverse instrumenten binnen het beleidsdoel "gezonde en beweegvriendelijke leefomgeving" bijgedragen aan het beweegvriendelijk maken van de omgeving. Voorbeelden hiervan zijn de subsidies om het sportief en recreatie bewegen te stimuleren, het ondersteunen van sport- en beweeginitiatieven en het "Toekomstonderzoek beweegvriendelijk Zuid-Holland". Meer informatie hierover is te vinden in [deze brief](#).

5.1 Schoolpleinenrevolutie

Wat betekent de droom van de Blue Zone?

Onze droom is dat alle 300.000 kinderen die dagelijks naar school gaan in Zuid-Holland kunnen leren en spelen op een groenblauw schoolplein, juist ook in de meer versteende gebieden in dicht bebouwde wijken met relatief lage inkomens. Op een groenblauw plein komen de leerlingen in contact met de natuur, niet alleen in de pauze maar ook tijdens buitenlessen. Zo'n plein is ook voor buurtbewoners een fijne plek. Buurtgenoten weten elkaar er te vinden en het plein biedt verkoeling. Het plein heeft zo een positief effect op de gezondheid van omwonenden. Met diverse beplanting draagt het plein ook nog eens bij aan de biodiversiteit.

Wat is het gezondheidsvraagstuk?

Veel schoolpleinen zijn nu nog versteende pleinen waarop kinderen niet in aanraking komen met de natuur. Met name in wijken waar veel mensen wonen met weinig buitenruimte, betekent het dat kinderen vaak helemaal niet in aanraking komen met de natuur. De pleinen dagen kinderen niet uit om gevarieerd te bewegen en worden niet benut voor buitenlessen. Daarnaast veranderen deze betegelde pleinen bij regen in een waterpoel en in de zomer in een hitte-eiland, wat zorgt voor een onprettige leefomgeving voor leerlingen, leraren en omwonenden.

Welke eerste stappen hebben we gezet?

Met de schoolpleinenrevolutie bouwen we aan een netwerk dat zich samen inzet om meer schoolpleinen in Zuid-Holland te transformeren tot groenblauwe schoolpleinen. Het doel is om met een coalitie van verschillende organisaties voor 2030 575 Zuid-Hollandse schoolpleinen te vergroenen. Dat is de helft van alle basisscholen in de provincie. We hebben tijdens de Schoolpleinentop in oktober 2022 bekendgemaakt dat we vanuit de provincie een subsidieregeling openen waarmee we bijdragen aan het kwalitatief groenblauw inrichten van het

schoolplein van acht scholen. De focus gaat daarbij uit naar versteende, lage SES-wijken, waarin een groenblauw schoolplein hard nodig is en dus een grote impact kan hebben.

Daarnaast wisselen we binnen de provinciale organisatie kennis uit op het gebied van klimaatadaptatie en vergroening en nemen we deel aan een netwerk van betrokken gemeentes en waterschappen die kennis uitwisselen rond dit thema en samen de website

www.groenblauweschoolpleinen.nl onderhouden.

Aan welke provinciale opgaven raakt dit?

- 'Versterken Natuur in Zuid-Holland'. Het aanleggen van groenblauwe schoolpleinen helpt om de biodiversiteit in het stedelijk gebied in de provincie te versterken en draagt bij aan de betrokkenheid van de inwoners bij de natuur.
- 'Sterke steden en dorpen in Zuid-Holland'. Schoolpleinen bieden een kans om het bestaand stedelijk gebied klimaatadaptiever in te richten, doordat de pleinen voor verkoeling zorgen en water kunnen opslaan en afvoeren. Juist in wijken met weinig groene plekken kan een groen schoolplein een groot verschil in de leefbaarheid van wijken maken.
- Bewegvriendelijke leefomgeving. Een groenblauw schoolplein nodigt uit om te bezoeken en op te bewegen.

Aan welke coalitie bouwen we?

Met ons netwerk van gemeentes, waterschappen en betrokken organisaties plannen we bijeenkomsten om informatie te delen over het ontwerpen, aanleggen, onderhouden en gebruiken van een groenblauw schoolplein. Juist de verbinding met de grotere opgaven in versteende, lage SES-wijken zorgt ervoor dat een investering in een plein een grote spin-off heeft voor de positieve gezondheid van inwoners. Daarnaast is er een duidelijke relatie

**Manita Koop,
Hoogheemraad,
Hoogheemraadschap
van Delfland**

“Een groenblauw schoolplein kan de gevolgen van klimaatverandering op kleine schaal opvangen. Zo blijft een wijk leefbaar, ook tijdens bijvoorbeeld hevige plensbuien omdat een groenblauw schoolplein het water beter opvangt en bovendien voor verkoeling zorgt op hete dagen. Daarnaast draagt zo’n plein bij aan bewustwording. Kinderen komen al op jonge leeftijd in contact met de natuur en komen van alles te weten over het klimaat en waarom het belangrijk is om op een goede manier met de gevolgen van klimaatverandering om te gaan!”

met de vergroeningsopgave in bestaand gebied. De groene schoolpleinenrevolutie is daarom onderdeel van de ‘Groene Cirkel Groene Gezonde Stad’.

Wat hebben we geleerd?

- Het is de kunst om kennis en energie van alle partners bij elkaar te krijgen om een sterke beweging te bouwen en niet afzonderlijk het wiel uit te vinden. Een doel van 575 schoolpleinen kan verbindend zijn.
- Door specifiek te focussen op versteende wijken, ontwikkelen we oog voor de vraagstukken en ondersteuningsbehoefte in deze omgevingen. Dit helpt niet alleen bij het vergroenen van schoolpleinen maar ook om effectiever aan de slag te kunnen in dit type omgeving.
- Het verbinden van opgaven kan leiden tot het koppelen van fondsen: een schoolplein kan bijvoorbeeld een waterbergende functie hebben, die voor de waterschappen interessant is. Ook vanuit de opgaven Beweegvriendelijke Leefomgeving, Klimaatadaptatie en Natuur in de stad kunnen fondsen ter beschikking komen.

Welke aanknopingspunten zijn er voor het vervolg?

Op de Schoolpleinentop is door de provincie Zuid-Holland met verschillende partners de ambitie uitgesproken om voor 2030 575 schoolpleinen in de provincie te vergroenen. Met het eerste begin dat is gemaakt en de lessen die we hebben geleerd, willen we steeds meer partners aanhaken om ook daadwerkelijk dit aantal pleinen te realiseren.

Schoolpleinentop oktober 2022

5.2 Positieve gezondheid op de tekentafel

Wat betekent de droom van de Blue Zone?

De leefomgeving ondersteunt inwoners een positief gezond leven te leiden door ruimte bieden aan ontmoeten, bewegen of juist aan rust. De inrichting ondersteunt dit. Zo kunnen mensen een leven leiden dat past bij de droom van de 'Blue Zone'. Doordat inwoners, gemeenten, ontwikkelaars en woningcorporaties met elkaar in gesprek zijn over de leefomgeving, voelen deze partijen zich samen verantwoordelijk voor de omgeving. Samen realiseren ze projecten en houden ze de omgeving na aanleg netjes.

Wat is het gezondheidsvraagstuk?

De leefomgeving draagt niet overal bij aan de gezondheid van inwoners. Er zijn in sommige wijken bijvoorbeeld te weinig plekken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten, waardoor geen interactie tussen inwoners ontstaat. Of er is geen plek voor jongeren, zoals sport- speel- en ontmoetingsplekken, waardoor andere bewoners ze als 'hangjongeren' gaan zien als ze buiten zijn. Of de (loop- en fiets)paden zijn niet logisch aangelegd, waardoor ze niet uitnodigen tot bewegen. In nieuwe wijken ligt de nadruk op het bouwen van woningen en worden voorzieningen en groene plekken vaak vergeten. Vanuit de gemeente werken professionals vanuit zowel het sociaal als fysiek domein aan dit type vraagstukken, maar ze weten elkaar niet altijd te vinden om de leefomgeving gezonder te maken.

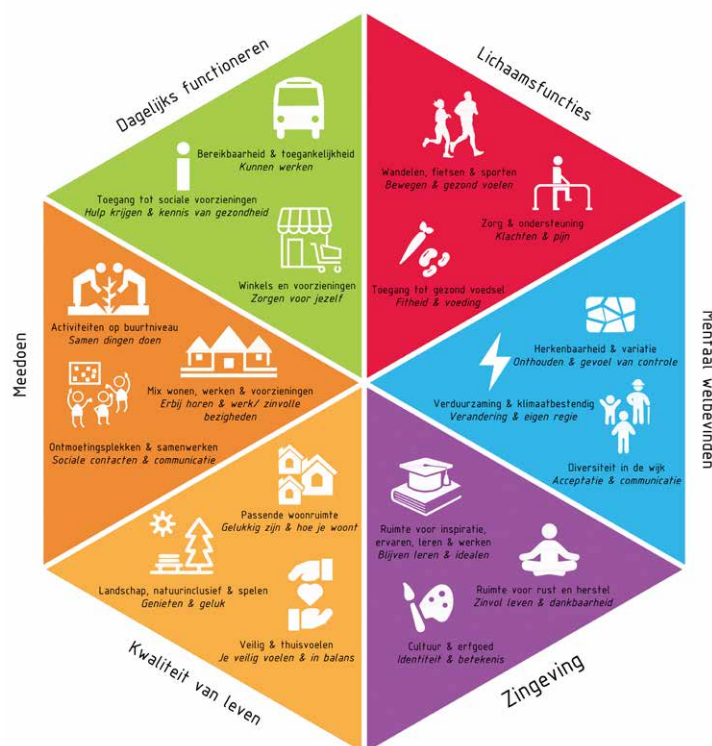
Wat willen we bereiken?

De leefomgeving ondersteunt inwoners een positief gezond leven te leiden door ruimte bieden aan ontmoeten, bewegen of juist aan rust. De inrichting is hieraan ondersteunend. Zo kunnen mensen een leven leiden dat past bij de droom van de "Blue Zone". Doordat inwoners gemeenten, ontwikkelaars en woningcorporaties met elkaar in gesprek zijn over de leefomgeving, voelen deze partijen zich

samen verantwoordelijk voor de omgeving. Samen realiseren ze projecten en houden ze de omgeving na aanleg netjes.

Welke eerste stappen hebben we gezet?

We zijn in een aantal wijken in gesprek gegaan met inwoners en betrokkenen over positieve gezondheid. In Zoetermeer hebben twee sessies plaatsgevonden rond de herstructurering van het entreegebied die leidden tot een beweegroute die de nieuwe ontwikkeling verbindt met de wijken eromheen. In Dordrecht werkt de gemeente samen met bewoners aan projecten in de wijk Sterrenburg. Op basis hiervan hebben we een toolkit ontwikkeld, die we kunnen gebruiken op andere plekken.

Jan Iedema,
wethouder Stedelijke
Ontwikkeling Zoetermeer

“Gemeente Zoetermeer wil met Entree een nieuwe groene en aantrekkelijke stadswijk realiseren. Het moet voor de bewoners een plek worden die verbindend, vernieuwend en gezond is. De provincie bood ons de mogelijkheid daar vanuit Positieve Gezondheid naar te kijken. Onder begeleiding van de experts van de provincie zijn verschillende workshops georganiseerd. Daarin hebben medewerkers vanuit fysiek en sociaal domein voor nieuwe bewoners én bewoners uit de naastgelegen wijk Meerzicht te verbeteren. Die combinatie heeft geleid tot verrassende oplossingen én concrete uitvoeringsprojecten. Inmiddels is duidelijk dat het eerste project begin 2023 wordt gerealiseerd; een aaneengesloten beweegroute voor allerlei doelgroepen door Entree en Meerzicht.”

Aan welke provinciale opgaven raakt dit?

- **De Bouwopgave.** Uitdaging is om door te bouwen bij te dragen aan een toekomstbestendige leefomgeving die ook bijdraagt aan gezond gedrag.
- **Beweegvriendelijke leefomgeving.** De omgeving moet uitnodigen tot bewegen door beweegplekken te creëren en prettige fiets- en looproutes te maken.
- **Natuurinclusief.** Planten en dieren kunnen bijdragen aan het gevoel in een fijne leefomgeving te wonen. Als bewoners zich medeverantwoordelijk voelen voor het groen, is de kans groter dat zij hiervoor willen zorgen.

Aan welke coalitie bouwen we?

Partijen uit het sociale en fysieke domein zorgen samen voor een gezonde leefomgeving. Het gaat dan om stedenbouwkundigen, ontwikkelaars en woningcorporaties aan de ene kant en wijkteams, de gezondheidszorg en bewonersverenigingen aan de andere kant.

Wat hebben we geleerd?

- Je kunt een gezonde leefomgeving alleen realiseren als je goed weet wat voor bewoners er leven: het is niet mogelijk om de eisen van bewoners te standaardiseren, in een checklist op te nemen en overal toe te passen; de mensen en hun wensen doen ertoe.
- Door in gesprek te gaan vanuit positieve gezondheid kunnen ambtenaren van het sociale en fysieke domein samen werken aan bepaalde doelen: een sportveld is nuttiger als je weet wat de sportcoach nodig heeft.
- Door te praten over een positief gezonde leefomgeving gaan partijen makkelijker op zoek naar gezamenlijke doelen. Organisatiebelangen en individuele wensen voeren dan niet de boventoon.

Welke aanknopingspunten zijn er voor het vervolg?

We creëren een leergemeenschap ‘Positieve gezondheid op de tekentafel’. De toolkit met een train-de-trainer module is het startpunt van deze leergemeenschap. Samen ontwikkelen we deze verder, bijvoorbeeld voor thema’s als gezondheid en natuur of voor bepaald gebruik, bijvoorbeeld door bewoners.

5.3 Groene Cirkel Groene Gezonde Stad

Wat betekent de droom van de Blue Zone?

Onze droom is dat in 2040 de Zuid-Hollandse steden de groenste en gezondste steden van de wereld zijn. Een stedelijk gebied met een paraplu van bomen, onlosmakelijk verbonden met natuurgebieden van internationale allure. Deze groene, gezonde steden zorgen voor meer biodiversiteit, een duurzame economie en positieve gezondheid. Doordat de toenemende verstedelijking samengaat met radicale vergroening, dringen we leefstijlgerelateerde aandoeningen zoals obesitas terug. De groene buitenruimte nodigt uit tot ontmoeting en beweging en zorgt voor schaduw, verkoeling en een afname van de hoeveelheid ervaren stress. Zo is de groene stad onderdeel van de droom van de Blue Zone.

Wat is het gezondheidsvraagstuk?

Onze steden zijn volgebouwd, met weinig ruimte voor bewegen, spelen en ontmoeten, terwijl dit juist zaken zijn die een positieve impact kunnen hebben op de gezondheid van inwoners. Een van de oplossingen is meer groen toe te voegen in bestaand stedelijk gebied. Door deze ambitie duidelijk te koppelen aan gezondheid, kunnen we zorgen dat ambities elkaar versterken.

Welke provinciale opgaven raakt dit?

Dit raakt aan de provinciale ambities op het gebied van klimaatadaptatie, beweegvriendelijkheid, vergroening en versterking van de biodiversiteit.

Aan welke coalitie bouwen we?

We werken met de Groene Cirkel Groene Gezonde Stad aan een coalitie van partijen op zowel het terrein van groen als van gezondheid. Deelnemende organisaties zijn onder andere het ministerie van LNV, Naturalis Biodiversity Center, NL Greenlabel, Wageningen University & Research, de gemeenten Dordrecht, Alphen aan de Rijn, Rotterdam, Dordrecht en Leiden, Staatsbosbeheer, IVN

Natuureducatie, Alles is Gezondheid en de GGD'en. Deze organisaties leveren ook ambassadeurs.

Welke eerste stappen hebben we gezet?

We hebben gebouwd aan een energieke coalitie vanuit de Groene Cirkel Groene Gezonde Stad. Met deze coalitie organiseren we verschillende netwerkbijeenkomsten waarin we samen werken aan de droom door te leren van concrete projecten.

- In Leiden wordt verkend hoe grote groenstructuren in een hoogstedelijke omgeving gecreëerd kunnen worden, in vervolg op het succesvolle Singelpark in Leiden.
- In de gemeente Dordrecht wordt bekeken hoe de wijk De Staart in samenwerking met de bewoners een leefbare, groenblauwe wijk kan worden.
- In Rotterdam worden kennisvragen over samenwerking tussen overheid en inwoners, hittestress en waterinfiltratie onder de loep genomen bij het vergroenen van het Bospolderplein, wat gebeurt op initiatief van de buurtbewoners.
- Alphen aan de Rijn gaat aan de slag met het 'bewateringssysteem van de toekomst'. Hierbij wordt kennis opgedaan over welk watersysteem goed werkt om het groen in de stad in leven te houden, wie er verantwoordelijk is voor waterschade en hoe je het systeem kunt laten meegroeien met het toenemend aantal groene gevels en daken.

Lodewijk Hoekstra,
directeur NL Greenlabel

“De ambitie om te komen tot radicale vergroening al in 2030 spreekt me zeer aan. Naar mijn idee moeten we alles op alles stellen op steden en gemeenten te vergroenen om antwoord te bieden op de grote maatschappelijke uitdagingen waar we voor staan zoals de gevolgen van klimaatverandering en bijvoorbeeld het verlies van biodiversiteit. Als kwartiermakend ambassadeur breng ik niet alleen bekendheid in als zijnde nationale 'televisie tuinman' maar ook relevante kennis en expertise over het meetbaar verduurzamen van de leefomgeving wat weer bijdraagt aan het succes van dit initiatief. De provincie draagt bij aan onze ambitie door de opgedane kennis weer breder te delen en het netwerk energiek te houden, en zo toe te werken naar onze droom van een radicaal vergroend stedelijk gebied.”

Wat hebben we geleerd?

Door kennisvragen te verbinden aan projecten op concrete locaties, leren we steeds meer over de praktische uitvoering van vergroening in het stedelijk gebied. Deze lessen nemen we mee in vervolgprojecten en bij kennisdeling met onze coalitie.

Wat zijn de volgende stappen?

De kennis uit de projecten delen we met het netwerk van de Groene Cirkel Groene Gezonde Stad. We haken steeds meer partners aan voor nieuwe projecten. Door lessen te leren en te verspreiden wordt vergroening een standaardonderdeel van het ontwikkelen van het stedelijk gebied.

Donkergroen project Leger des Heils

5.4 Werklandschappen van de toekomst

Wat betekent de droom van de Blue Zone?

We willen dat bedrijventerreinen in Zuid-Holland fijne, groene plekken zijn die bijdragen aan de gezondheid van de 500.000 mensen die er werken. De werknemers hebben meegedacht met het inrichten van hun groene werkplek, die stress reduceert en de creativiteit vergroot. Werkgevers ondersteunen deze beweging omdat een prettige, groene werkplek een belangrijk middel is voor het aantrekken van talent. Vastgoedeigenaren realiseren zich dat ze hiermee een waardestijging van hun bezit kunnen realiseren. Met de (r)evolutie groene gezonde bedrijventerreinen, hebben we deze beweging in gang gezet.

Wat is het gezondheidsvraagstuk?

De vraag of een bedrijventerrein een prettige werkomgeving biedt, krijgt beperkt aandacht. Bedrijventerreinen zijn doorgaans verhard en onaantrekkelijk. Werknemers hebben beperkt invloed op hun omgeving. We weten dat een grijze omgeving kan leiden tot stress. Bovendien kan het in de zomer erg heet worden. Een deel van de terreinen in Zuid-Holland is verouderd. Niet alleen zijn het onprettige plekken, er spelen ook vragen rond verduurzaming en klimaatadaptatie.

Welke eerste stappen hebben we gezet?

Met een kleine coalitie, bestaande uit Stichting Steenbreek, IVN Natuureducatie, de Groene Cirkel Bijenlandschap en de provincie hebben we verkend hoe een groen, gezond bedrijventerrein eruit moet zien. Dit heeft geleid tot een campagne gericht op bedrijven en bedrijventerreinen om eerste stappen te zetten in vergroening. Deze eerste stap leverde de volgende producten op:

- Boekje "[Wat je wilt weten over.... groene gezonde bedrijventerreinen](#)" en de website [Groene Gezonde bedrijventerreinen](#) om parkmanagers, huurders en eigenaren te helpen hun omgeving te vergroenen.
- Activeringscampagne rond de "Groen werkt beter challenge".
- Subsidieregeling 'Groen werkt beter' om met draagvlak van medewerkers kleine, groene plekken bij bedrijven te realiseren, zoals een bijenhotel of een picknicktafel.
- Tool die kosten en baten van vergroening voor verschillende partijen zichtbaar maakt, zodat de businesscase voor alle partijen duidelijk wordt.

IVN Natuureducatie heeft ons gevraagd om bij te dragen aan een groeifondsaanvraag. Deze aanvraag heeft als doel om 1000 'Werklandschappen van de Toekomst' te realiseren, door een kennis- en innovatieprogramma gericht op vergroening van bedrijventerreinen te starten. De aanvraag van 26 miljoen euro is inmiddels toegekend. Door onze rol in de groeifondsaanvraag maken we onderdeel uit van de voorhoede van een beweging gericht op een groene toekomst in Zuid-Holland. We verwachten dat de opbrengsten breder zijn dan alleen de werkomgeving voor medewerkers: we creëren ook economische kansen voor groenbedrijven en zorgen voor innovatie van groenopleidingen.

Aan welke provinciale opgaven raakt dit?

Op bedrijventerreinen koppelen we gezondheid aan veel provinciale opgaven, zoals het economisch vestigingsklimaat, verduurzaming door klimaatadaptatie, energietransitie en circulariteit en biodiversiteit.

**Boyd Bartels,
parkmanager
Halfweg-Molenwatering**

“Voor ons als BIZ op bedrijventerrein Halfweg-Molenwatering en mij als parkmanager zijn de opgaven talrijk. Veiligheid, bereikbaarheid, energietransitie, vitaliteit, klimaatadaptatie, circulariteit, etc. Het is dan ook heel fijn dat Provincie Zuid Holland niet alleen beleidsmaker is, maar ook een gids, kennispartner en verbinder met relevante partijen die ons verder kunnen helpen. Doordat we goede relatie met Provincie Zuid Holland kunnen we van grote waarde zijn voor onze leden/participanten. Voor dit soort processen heb je een lange adem nodig. Een stabiele partner als Provincie Zuid Holland bewijst daar meer dan eens haar meerwaarde door ons te helpen aan kengetallen, inspiratie, subsidies en actielijnen.”

Aan welke coalitie bouwen we?

De coalitie bestaat uit de partijen die zich hebben aangesloten bij de Groeifondsaanvraag Werklandschappen van de Toekomst. Dit zijn meer dan veertig publieke en private partijen, zoals TU Delft, MKB-Nederland, Yuverta MBO, SKBN, VHG, Heijmans, Van Ginkelgroep, Vogelbescherming, NL Greenlabel, Donkergroep en de provincies Noord-Brabant, Gelderland en Flevoland.

Wat hebben we geleerd?

- Met de juiste partners en op basis van vertrouwen kan binnen enkele jaren de stap worden gezet van klein beginnen (met een picknicktafel en een bijenhotel) naar een strategische aanpak gericht op een innovatieve aanpak voor vergroening.
- Het integraal en gelijkwaardig koppelen van het thema gezondheid aan kernopgaven zoals verduurzaming, innovatiekracht en het aantrekken van excellent personeel, zorgt voor interessante nieuwe perspectieven op het vraagstuk. Daardoor ontstaat ook een interessante investeringsmogelijkheid.

Welke aanknopingspunten zijn er voor het vervolg?

In totaal worden er in de eerste fase van het groeifondstraject vier ‘Living Labs’ bedrijventerreinen en tien ‘ambassadeur’ bedrijventerreinen getransformeerd. De Provincie Zuid-Holland zal een Green Deal afsluiten waarin we afspraken maken over het werken aan drie terreinen en een community of practice. De opbrengsten daarvan worden over de Zuid-Hollandse bedrijventerreinen verspreid. Via de Groene Cirkel Groene Gezonde Stad kan de opgedane kennis bovendien worden gedeeld met partijen die zich bezighouden met vergroening in de stedelijke omgeving.

Meindert Stolk op een bedrijventerrein

5.5 Gezond voedsel van een gezonde bodem

Wat betekent de droom van de Blue Zone?

Inwoners maken in een gezonde voedselomgeving voedselkeuzes die bijdragen aan hun gezondheid. De maaltijd delen kan bovendien relaties tussen mensen verbeteren. Voedsel is daarom een belangrijk element van de Blue Zone. Voedsel is niet alleen een middel om je lichaam gezond te houden, maar draagt ook bij aan sociale cohesie: mensen ontmoeten elkaar graag rond een maaltijd en moestuinieren en buurttuinen dragen bij aan de sociale cohesie in een wijk. Bovendien nodigen ze uit tot natuurlijk bewegen, zoals in de Blue Zones zichtbaar is. De Zuid-Hollandse land- en tuinbouw draagt hieraan bij. We leggen de relatie met de groene steden door middel van moestuinieren en buurttuinen. Door de relatie te leggen van bodem tot bord ontstaan nieuwe handelingsperspectieven om te werken aan gezondheid in de provincie.

Wat is het gezondheidsvraagstuk?

De gezondheid van mensen hangt voor een belangrijk deel af van de gezondheid van hun voedsel. Helaas is het moderne westerse eetpatroon niet voor iedereen gezond. Grofweg de helft van de inwoners van Zuid-Holland is te zwaar. Door een overmatige consumptie van ongezond voedsel ontstaan chronische leefstijlziekten, met individuele problematiek en hoge maatschappelijke kosten tot gevolg. Een ongezond voedingspatroon ontstaat door een combinatie van individuele keuzes en de voedselomgeving. Kennis over gezond voedsel, een gezonde eetcultuur en toegang tot gezond voedsel is daarom een cruciale factor voor een gezond Zuid-Holland.

Welke eerste stappen hebben we gezet?

De aanpak was aan de ene kant gericht op het verkennen van initiatieven van pioniers op het terrein van een gezonde voedselomgeving en anderzijds op het meedoen aan de City Deal Gezonde en Duurzame Voedselomgeving.

- In vier praktijken, verspreid over de provincie, en één bredere bijeenkomst verkenden we het krachtenveld rond leefstijl, cultuur, voedsel en gezondheid. We onderzochten welke perspectieven op gezondheid pioniers hebben en hoe zij in de praktijk het leven van bewoners gezonder maken via voedsel. Daarnaast is de bijeenkomst 'Een gezonde basis voor Den Haag' georganiseerd samen met Voedselraad Den Haag, JLE, JOGG, GGD Haaglanden en Gezond en Gelukkig Den Haag.
- De provincie Zuid-Holland is lid geworden van de City Deal Gezonde en Duurzame Voedselomgeving. Deze richt zich op het lobbyen voor regulering rond de voedselomgeving, het beïnvloeden van eetgedrag en het creëren van korte ketens. De City Deal biedt een mooi inhoudelijk kader waarmee we de diverse activiteiten binnen het provinciaal beleid die gerelateerd zijn aan voedsel aan elkaar kunnen verbinden (zoals Greenport, Circulair Zuid-Holland, de Groene Cirkel Tuin van Holland, Voedsel families en Gezond en Veilig).

Aan welke provinciale opgaven raakt dit?

We werken binnen de provincie op verschillende terreinen aan het onderwerp voedsel:

- **Landbouw.** Hoe we ons voedsel produceren heeft impact op onze gezondheid (bodem, NPLG, stikstof, Greenports).
- **Versterken natuur.** Hoe we produceren heeft impact op de biodiversiteit (agenda natuurinclusief).
- **Toegankelijk groen in de stad.** Voedsel in de vorm van stadslandbouw gaat samen met toegankelijk groen in de stad.
- **Sterke Steden en Dorpen.** Via de sociale functie van voedsel, stadslandbouw en bewonersactiviteiten gericht op de Blue Zones werken we aan een gezonde leefomgeving en het verkleinen van gezondheidsverschillen.

**Jan Duijndam,
boer Hoeve Biesland**

“Je hebt de natuur nodig voor een gezonde kringloop. Mensen die vanuit depressieve staat een plek vinden op onze boerderij worden gelukkig als ze hier onderdeel zijn. Dit soort plekken zijn belangrijk voor de samenleving. Doordat we met de provincie breder kijken naar voedsel en voedselomgeving, ben ik mij hier meer bewust van geworden. Ik zie deze ontwikkeling dan ook als hoopvol voor de toekomst van Zuid Holland.”

- Circulaire groene grondstoffen en voedsel - Door de reststromen van vers voedsel zodanig in te zetten dat het terecht komt bij mensen die deze het beste kunnen gebruiken, verbetert de gezondheid van deze mensen.

Aan welke coalitie bouwen we?

In de coalitie City Deal Gezonde en Duurzame Voedselomgeving heeft de provincie een unieke positie door de verbinding die we in beleid kunnen maken tussen bodem, biodiversiteit, voedselproductie (landbouw) en gezondheid. Dit doen we door het netwerk van de City Deal te verbinden met netwerken zoals de Groene Cirkels, de Voedsel families en de Groene Cirkel Tuin van Holland.

Wat hebben we geleerd?

Voedsel verbindt en vormt een belangrijke bron van gezondheid. Gezonde voedselkeuzes makkelijker maken kan dus een grote invloed hebben op gezondheid. Lokale voedselinitiatieven kunnen niet alleen bijdragen aan een gezonde voedselomgeving voor deelnemende bewoners, maar bieden ook een nieuw perspectief op de voedselketen. Voedsel is tenslotte de directe fysieke en persoonlijke relatie die mensen hebben met de landbouw.

Welke aanknopingspunten zijn er voor het vervolg?

- De werklijn Korte Ketens van de City Deal Gezonde en Duurzame Voedselomgeving biedt een kans om stad en land, productie en consument, mens en voedsel met elkaar te verbinden.
- De ervaringen en initiatieven bij de Voedsel familie en de Groene Cirkel De Tuin van Holland kunnen we gebruiken voor het schetsen van een gezond voedselsysteem waarin de thema's van positieve gezondheid tot hun recht komen.
- Circulair Zuid-Holland. We kunnen aansluiten bij de transitie groene grondstoffen en voedsel, zodat daarin het perspectief van de mens meegenomen wordt en de reststromen van gezond voedsel optimaal terechtkomen bij de mensen die dat het hardst nodig hebben.

5.6 Samenwerkingsagenda GGD-PZH

Wat betekent de droom van de Blue Zone?

Een gezond Zuid-Holland is de optelsom van 52 gezonde gemeenten. We willen bereiken dat de Zuid-Hollandse gemeenten van elkaar leren en goede voorbeelden uitwisselen. De vier GGD'en zijn daarbij een cruciale partner, want zij verbinden met hun kennis de verschillende gemeenten. Door met de vier GGD'en samen te werken ontstaat er een provincie breed netwerk waarin kennis en expertise op het gebied van een gezonde, groene leefomgeving hun weg naar gemeenten kunnen vinden. Dit netwerk kan ervoor zorgen dat gezondheid een plek in het Omgevingsbeleid krijgt en dat kennis kan worden ontwikkeld en gedeeld.

Wat is het gezondheidsvraagstuk?

Gezondheid is het resultaat van verschillende factoren. Daarom zijn er verschillende expertises nodig om te zorgen voor een gezonde samenleving. Bij gemeenten is hier niet altijd alle kennis voor in huis. Bovendien is de kennis over de wijze waarop de leefomgeving bijdraagt aan gezondheid nog niet volledig ontwikkeld. Er wordt daarom naar onderwerpen als de gezonde, groene leefomgeving veel onderzoek gedaan. Dit maakt kennisuitwisseling en uitwisseling van goede voorbeelden cruciaal. Tegelijkertijd is in alle gemeenten de capaciteit beperkt.

Welke eerste stappen hebben we gezet?

Er is een werkgenda opgesteld met daarin verschillende activiteiten, die tot doel hebben kennis uit te wisselen, producten te ontwikkelen en het netwerk van gemeenten te ondersteunen. Op basis van deze activiteiten gingen de betrokkenen praktisch aan de slag.

- Een bestuurlijke bijeenkomst over gezondheid voor wethouders van het fysieke en sociale domein zette de gezonde leefomgeving in Zuid-Holland op de agenda.

- Het analyseren van referentienormen voor maatschappelijke voorzieningen bij verschillende gemeenten leidde tot een advies voor gemeenten bij het inrichten van nieuwe wijken.
- Een training voor gemeenteambtenaren over gezondheid en een webinar over hittestress zorgden voor een gedeelde kennisbasis bij de deelnemers.
- Een analyse van de omgevingsvisies gaf aanknopingspunten om de ondersteuning voor gemeenten verder uit te breiden.
- De GGD werkte mee aan de Healthy Society Map, waarmee provincie, universiteiten en gemeenten een on- en offline kennis- en expertise platform opbouwden rond het thema gezonde leefomgeving.

Aan welke provinciale opgaven raakt dit?

- De klassieke milieuthema's zoals geluid en luchtkwaliteit. De expertise van de medisch milieukundigen kan hierbij ondersteunen.
- De bouwopgave en de inrichting van de leefomgeving. De GGD heeft bijvoorbeeld expertise over hittestress.

Aan welke coalitie bouwen we?

In de eerste plaats een coalitie met de GGD en gemeenten. De GGD heeft natuurlijk ook allerlei contacten die kunnen bijdragen aan een gezond Zuid-Holland, zoals het RIVM en universiteiten.

Wat hebben we geleerd?

De samenwerking tussen de GGD'en en Provincie Zuid-Holland levert meerwaarde op doordat er gezamenlijk kennis kan worden ontwikkeld en verspreid, waar dat anders minder en meer versnipperd zou gebeuren. Er kunnen daardoor ook nieuwe producten ontwikkeld worden. Als bijvangst ontstaan relaties waardoor organisaties elkaar ook makkelijk voor andere projecten weten te vinden.

Annette de Boer,
directeur publieke gezondheid
GGD Haaglanden

Welke aanknopingspunten zijn er voor het vervolg?

We willen de samenwerking structureel vormgeven door de werkagenda te verbreden naar alle relevante provinciale thema's zoals luchtkwaliteit en geluid, gezondheid, de energietransitie en de inrichting van gezonde wijken. Deze werkagenda zou jaarlijks moeten worden opgesteld en de basis vormen voor een samenwerking waarin we structureel samen met de betrokken partijen op deze thema's stappen zetten.

“Het creëren van een gezonde leefomgeving is een gedeelde doelstelling van de provincie en de GGD. In 2021 zijn we gestart om hierin structureel samen te werken. Ik merk dat dit zijn vruchten afwerpt; er wordt makkelijker en vaker kennis uitgewisseld en gezamenlijk ontwikkelen we verschillende producten die gemeenten ondersteunen om gezondheid prioriteit te geven in de inrichting van de leefomgeving. Dit is waardevol en zonder samenwerking met de provincie waren we niet zover gekomen.”

GGD
Rotterdam-
Rijnmond

5.7 Gezond verstand

Wat betekent de droom van de Blue Zone?

We willen een gezonde samenleving realiseren met iedereen die daarin een rol speelt: artsen, boeren, winkeleigenaren, welzijnswerkers, bestuurders, architecten. Al deze mensen werken samen om ervoor te zorgen dat de gezonde keuze de makkelijkste keuze is. We zorgen ervoor dat niet ongezondheid en ziekte een verdienmodel zijn, maar gezondheid. De overheid ondersteunt deze beweging.

Wat is het gezondheidsvraagstuk?

De samenleving stimuleert op dit moment niet dat iedereen een gezonde leefstijl heeft. Verschillende partijen verdienen veel geld met de verkoop van rookwaren of ongezonde voeding. Gemak dient bovendien de mens: roltrappen en makkelijke autobereikbaarheid zorgen ervoor dat mensen in de dagelijkse praktijk minder natuurlijk bewegen. Mensen hebben uiteraard een vrije keuze in hoe ze hun leven leiden. Tegelijkertijd doen de effecten van een ongezonde leefstijl zich pas op termijn voor en zijn de maatschappelijke kosten vervolgens hoog. Het inrichten van een samenleving die gezond gedrag stimuleert, gaat bovendien niet vanzelf. De verschillende partners die erbij betrokken zijn, kennen elkaar vaak niet. Een aanpak om een gezonde leefstijl te ondersteunen blijft vaak fragmentarisch. Soms kan een aanpak gericht op preventie bovendien paternalistisch overkomen.

Aan welke provinciale opgaven raakt dit?

Als we een gezonde samenleving willen bouwen, kunnen we daaraan vanuit alle opgaven bijdragen.

Aan welke coalitie bouwen we?

We bouwen aan een coalitie van partners die een rol spelen in het realiseren van een gezonde samenleving en die elkaar nog niet altijd kennen of op dagelijkse basis samenwerken.

Het ambassadeursnetwerk bestaat op dit moment uit een internist, een boer, een hoogleraar gezondheidspychologie, een hoogleraar natuurlijk kapitaal, een architect, iemand van het Instituut van Positieve Gezondheid, een directeur publieke gezondheid en uiteraard een gedeputeerde.

Welke eerste stappen hebben we gezet?

In een aantal gesprekken met de ambassadeurs en medewerkers van verschillende organisaties hebben we de droom opgesteld, die we inmiddels als leidend voor onze aanpak gebruiken, zoals in hoofdstuk 3 weergegeven. Daarnaast kijken we welke projecten kunnen bijdragen om deze doelen te realiseren. De Healthy Society Map, het project Positieve Gezondheid op de Tekentafel en de publicatie 'De stad als leefstijlcoach' zijn hiervan voorbeelden. Met het 'Gezond Verstand Festival' zetten we hierin volgende stappen.

Wat hebben we geleerd?

Aandacht voor de verschillende samenhangende elementen van een gezonde samenleving is nieuw: de verbinding tussen het fysieke en sociale domein wordt niet vaak gelegd. De samenwerking geeft daardoor nieuwe inzichten en aanknopingspunten. Juist voorlopers op een bepaald vakgebied krijgen hiervan nieuwe energie. Bovendien kan de verbinding relatief simpel leiden tot nieuwe voorstellen en projecten door bestaande kennis bij elkaar te brengen in onverwachte samenwerkingen.

**Hanno Pijl,
Hoogleraar Diabetologie
LUMC**

“Als arts zie ik dagelijks de gevolgen van onze ongezonde manier van leven. Geïnspireerd door de “Blue Zones”, brengt Gezond Verstand mensen uit verschillende sectoren van de maatschappij bijeen om te werken aan een gezonde inrichting van de provincie. Een geweldig initiatief dat zal bijdragen aan de preventie van veel persoonlijk leed, een beheersbare gezondheidszorg en een leefbare aarde. Ik vind het fantastisch om te zien dat zoveel mensen zich inzetten voor een gezonde en duurzame samenleving!”

Welke aanknopingspunten zijn er voor het vervolg?

Het netwerk gezond verstand kan het verbindende platform zijn tussen verschillende inspanningen die nodig zijn om een gezonde samenleving te realiseren. Een jaarlijks Festival Gezond Verstand kan de verbinding vormen tussen allerlei activiteiten en programma's die bijdragen aan een gezonde samenleving.

5.8 Samenwerking Medical Delta, LDE, Healthy Society Map

Wat betekent de droom van de Blue Zone?

We willen een gezonde samenleving dichterbij brengen door een actieve gemeenschap van wetenschappers, beleidsmakers en professionals te creëren. Deze deskundigen delen kennis en bouwen voort op elkaars werk. De overheid, maatschappelijke instellingen en marktpartijen benutten deze kennis om een gezonde samenleving te realiseren. Doordat er zoveel ontwikkelkracht is in Zuid-Holland, draagt deze kennis significant bij aan een gezonde samenleving waarin de gezondheidsverschillen afnemen en de levensverwachting in goed ervaren gezondheid stijgt. De kennis die zo ontstaat, wordt bovendien benut tot ver buiten de provincie.

Wat is het vraagstuk?

Onderzoek op het gebied van gezondheid is op dit moment niet altijd toegankelijk voor gemeenten en beleidsmakers die er wat mee willen. Er zijn weliswaar veel gegevens beschikbaar, maar deze geven niet altijd voldoende handvatten aan beleidsmakers om de gezondheidssituatie te verbeteren. Onderzoek is vaak versnipperd. Bovendien weten beleidsmakers niet altijd hun weg te vinden naar relevante academici en vice versa. Gevolg is dat interventies van de overheid niet altijd bijdragen aan gezondheid terwijl omgekeerd beschikbare en bewezen interventies niet altijd worden toegepast. Ook kunnen er kansen gemist worden om op bestaande kennis door te bouwen.

Aan welke provinciale opgaven raakt dit?

Gezien de breedte van het vraagstuk en de beschikbare kennis bij de universiteiten raakt dit in potentie alle provinciale opgaven.

Aan welke coalitie bouwen we?

Wetenschappers bij kennisinstellingen binnen Zuid-Holland die onderzoek doen naar (interventies ten behoeve van) thema's binnen de gezonde

leefomgeving, beleidsmedewerkers bij gemeenten en experts op gezondheidsthema's, onder andere bij de GGD.

Welke eerste stappen hebben we gezet?

We zijn een samenwerkingsproject gestart met het Healthy Society Institute van de Medical Delta en het samenwerkingsverband met de Universiteit Leiden, de TU Delft, de Erasmus Universiteit Rotterdam en de GGD'en om te bouwen aan deze kennisgemeenschap. We werken aan een tool die kennis van de verschillende organisaties op een gezondheidsthema combineert zoals luchtkwaliteit, geluid of de gezonde voedselomgeving. Het gaat om:

- gezondheidsdata en gegevens over de leefomgeving op kaart, van de provincie Zuid-Holland;
- bekende informatie over gezondheid en de interventies die de gezondheid kunnen vergroten van de GGD'en;
- inzicht in onderzoek en experts van de kennisinstellingen.

We ontwikkelen deze tool samen met de betrokken professionals middels interviews, focusgroepen en gebruikersevaluaties. Daardoor komen deze mensen ook met elkaar in contact. De tool stimuleert een gesprek tussen partners over de vraag hoe invulling te geven aan gezondheid in een bepaalde wijk of regio. Daarnaast faciliteert het een gesprek over nieuwe onderzoeksvragen voor kennisinstellingen en onderzoekssubsidies.

Wat hebben we geleerd?

Dit project heeft duidelijk gemaakt hoeveel kennis binnen de provincie al beschikbaar is over actuele gezondheidsthema's. Ons werk om de kennis van de GGD, LDE en de provincie samen te brengen leidt tot krachtige verhalen over de huidige situatie in de leefomgeving en over hoe deze verbeterd kan

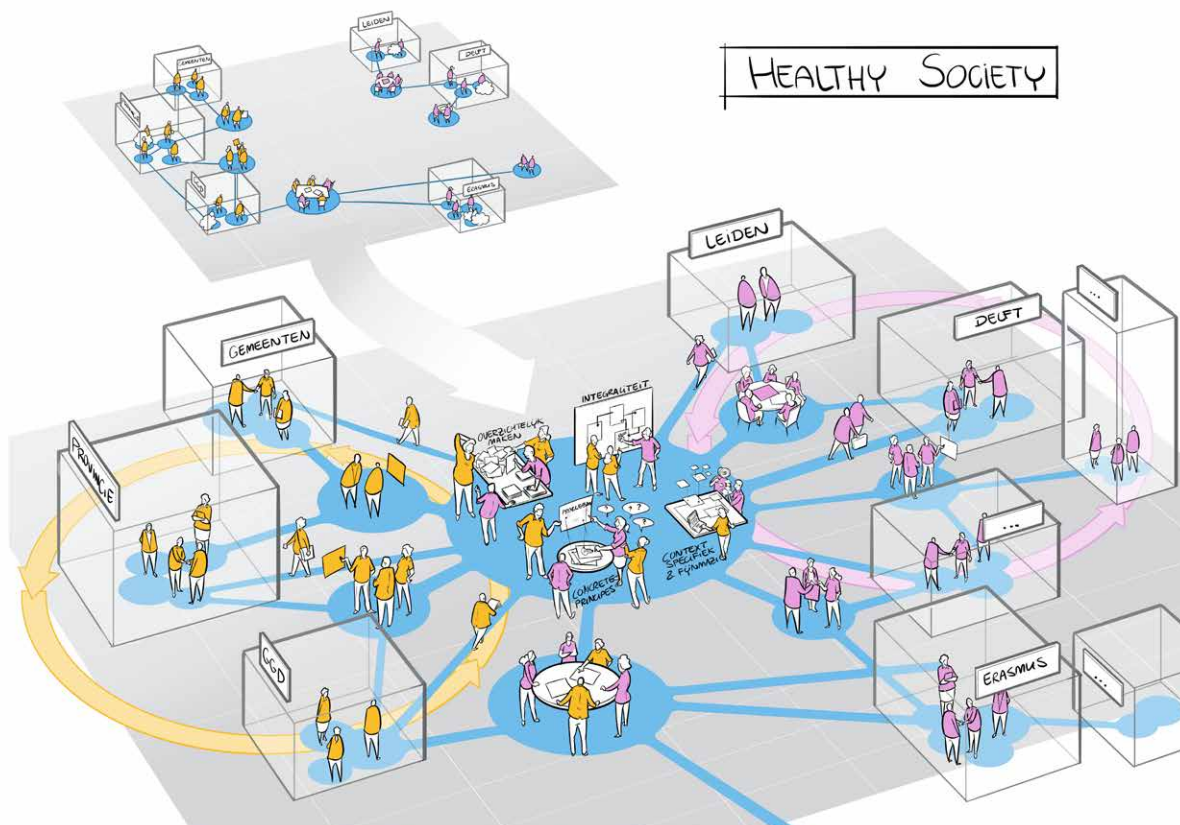
Andrea Evers,
hoogleraar Healthy Society,
Medical Delta en LDE,
Universiteit Leiden, TU Delft
en Erasmus Universiteit

“In 2022 zijn we samen met de provincie en de GGD gestart met het ontwikkelen van de Healthy Society Map. De betrokkenheid van de provincie Zuid-Holland is cruciaal voor het laten slagen van deze kennisuitwisseling tussen wetenschappers en beleidsmakers, omdat zij de brug vormt tussen de verschillende partijen in het veld, haar netwerk met beleidsmakers beschikbaar stelt en een geografisch wijdere blik heeft dan de gemeenten, kennisinstellingen en de GGD in het veld.”

worden. Juist de combinatie van kennis en informatie die standaard beschikbaar is en een omgeving van beschikbare professionals die met elkaar kennis kunnen uitwisselen, biedt kansen om te komen tot gezondheid bevorderende interventies die afgestemd zijn op de lokale situatie in een wijk of buurt.

Welke aanknopingspunten zijn er voor het vervolg?

Allereerst kunnen we de tool verder vullen met data en kennis over relevante gezondheidsthema's. Daarnaast kan de tool het startpunt vormen voor kennisuitwisseling tussen beleidsmakers, wetenschappers en overige relevante professionals op de gezondheidsthema's die zijn opgenomen in de tool.

6. Conclusies en aanbevelingen

De provincie heeft als ambitie de gezondheid van de inwoners in Zuid-Holland te vergroten en de gezondheidsverschillen te verkleinen. Omdat gezondheid een optelsom is van verschillende factoren, kan niet één partij deze ambitie alleen realiseren. Daarom heeft het Ontwikkelprogramma Gezond en Veilig als doel te bekijken of en zo ja hoe de provincie aan gezondheid kan bijdragen. In verschillende projecten hebben we werkendeweg verkend of we vanuit de provinciale opgaven samen met partners een bijdrage kunnen leveren aan gezondheid. Op basis van deze ervaringen trekken we de volgende conclusies en doen we aanbevelingen voor het vervolg.

Conclusies

Er zijn kansen om vanuit provinciale taken bij te dragen aan gezondheid en een gezonde leefomgeving

Uit de verschillende activiteiten blijkt, dat de provincie vanuit haar taken een bijdrage kan leveren aan gezondheid. Bestaande taken op het terrein van schone lucht, geluid, klimaatadaptatie en extern veiligheid ontwikkelen zich verder en zorgen ervoor dat de provincie een natuurlijke positie heeft in het debat over gezondheid en een gezonde leefomgeving. De verantwoordelijkheid thema's als de leefomgeving en een concurrerende economie geeft de provincie de kans om kansen te verzilveren op het terrein van het bevorderen van gezondheid. Dit is een positief frame: kunnen we de leefomgeving en de economie zo inrichten dat deze bijdraagt aan gezondheid (en deze niet schaadt).

Gezondheid voegt het mensperspectief toe als essentieel element bij het maken en uitvoeren van provinciaal beleid, draagt bij aan brede welvaart en verhoogt zo de kwaliteit van het handelen van de provincie

Het begrip positieve gezondheid, gericht op het vermogen van mensen om zelf regie te voeren over hun leven, met verschillende elementen als fysieke gezondheid, mentaal welbevinden en zingeving, zet de mens centraal in het provinciaal beleid. Daarmee is gezondheid een noodzakelijke aanvulling op de bestaande, wat verder van de mens af staande provinciale perspectieven, die bijvoorbeeld gericht zijn op economische groei, gebiedsontwikkeling of implementatie van transitie. Het begrip positieve gezondheid vult de mensgerichte elementen van het begrip brede welvaart op een concrete en praktische manier in, door de vraag te stellen: wat is de meerwaarde van een bepaalde ontwikkeling voor de positieve gezondheid van mensen. Zo zorgt de aandacht voor gezondheid niet alleen voor een gezondere samenleving maar kan het ook de kwaliteit van het handelen van de provincie vergroten.

De gemeenschappelijke droom van een Blue Zone inspireert en concretiseert

Gezondheid is een inspirerend thema om aan te werken omdat iedereen er persoonlijk mee te maken heeft. Omdat gezondheid de optelsom is van verschillende elementen die allemaal samenkomen in mensgericht perspectief, helpt het om een gemeenschappelijk beeld te concretiseren van de gezonde samenleving. De Blue Zone blijkt een makkelijk te begrijpen en inspirerend concept dat op allerlei plekken – van ziekenhuis tot buurtcentrum wordt omarmd.

De uitwerking van het doel gezondheid kan alleen samen met de opgaven

Gezondheid is een overkoepelend doel, net als bijvoorbeeld duurzaamheid. Het wordt pas concreet bij

uitwerking in een opgave. Per beleidsterrein kan de uitwerking enorm verschillen. Een gezonde leefomgeving bouwen in een nieuwe wijk is iets anders dan zorgen voor een gezonde voedselomgeving op een school. De experts en betrokken partijen variëren van artsen tot stedenbouwkundigen en koks tot beleidsmedewerkers en verkeerskundigen. Vanuit provinciaal perspectief betekent dit dat het het meest productief is om aan gezondheid en een gezonde leefomgeving te werken vanuit een bestaande opgave.

Aandacht voor de positieve van gezondheid vergroot het draagvlak voor transities

De provincie werkt aan verschillende transities, zoals de energietransitie en de eiwittransitie. Deze transities kunnen grote impact hebben op het landschap, verdienmodellen en gewoonten van mensen, zoals hun voedingspatroon. Dat kan weerstand oproepen. Positieve gezondheid biedt een nieuw perspectief op deze transitievraagstukken. De vraag is namelijk: wat kan de transitie bijdragen aan mijn leven en gezondheid, zowel in de toekomst als in het heden? We worden blij van een boer die onze kinderen de kans geeft om dichtbij de natuur te zijn. We werken prettig en gezond op een groen, duurzaam bedrijventerrein. Een waterberging heeft zoveel meerwaarde als er een groen schoolplein op is gemaakt. We exporteren liever bloemen dan sigaretten. Positieve gezondheid opent zo een positief perspectief op de wereld waarin we terecht komen als de transities slagen.

Er is behoefte aan (provinciale) netwerken op het terrein van gezondheid

De kennis op het terrein van gezondheid is versnipperd. Tegelijkertijd is de opgave rond gezondheid urgent. Zorgkosten stijgen en gezondheidsverschillen worden groter. Mensen die werken aan gezondheid ervaren druk door de omvang van deze problematiek, terwijl ze onvoldoende invloed hebben op de oplossing. Gebundelde inzet van partijen die elkaar niet makkelijk vinden, is nodig om tot systeemverandering te komen. Zo kan een arts die werkt aan een gezonde leefstijl door beweging er niet zelf voor zorgen dat de omgeving uitnodigt tot bewegen. De ontwikkelaar heeft op zijn beurt mogelijk geen beeld van de noodzaak voor een gezonde inrichting. Professionals, experts en bestuurders geven aan dat zij meerwaarde ervaren door onderlinge gesprekken over een gezonde samenleving en hun rol daarin.

We staan nog maar aan het begin

De brede blik op gezondheid lijkt vanzelfsprekend: veel partners hebben positieve gezondheid als ambitie en werken zo aan hetzelfde doel. Het ministerie van VWS heeft ambities op het terrein van gezonde leefomgeving en vergroening. Tegelijkertijd is deze aandacht relatief recent. Daardoor geeft nadruk op gezondheid partners weliswaar dezelfde denkrichting maar nog niet altijd praktische handvatten: er zijn nog veel vragen te beantwoorden en samenwerkingen op te starten voordat de gezonde keuze de vanzelfsprekende keuze is.

Aanbevelingen

Met het Ontwikkelprogramma Gezond en Veilig is een begin gemaakt met het verankeren van gezondheid in al het provinciale beleid. In alle projecten en lijnen zijn aanknopingspunten voor het vervolg geformuleerd. Om de komende tijd volgende stappen te zetten, doen we de volgende aanbevelingen voor het volgende college van Gedeputeerde Staten:

- Maak gezondheid als onderdeel van brede welvaart een centraal onderdeel van de doelen van al het beleid. Zet zo de mens centraal.
- Zet de komende periode volgende stappen met de projecten die in gang zijn gezet, op het terrein van schoolpleinen, gezonde omgevingen, gezonde bedrijventerreinen en gezond voedsel. Werk steeds samen met de relevante opgaven.
- Bouw vanuit het ontwikkelprogramma Gezond en Veilig verder aan netwerken met partners. Maak met hen een werk- en investeringsagenda. Samen met de partners kan gekeken worden welke activiteiten zij op deze werk- en investeringsagenda willen plaatsen.
- Verken nieuwe thema's waarin gezondheid als beleidsdoel wordt uitgewerkt. De opgaven 'natuurinclusief', 'recreatie', het Zuid-Hollands programma landelijk gebied, stad-landverbindingen en toekomstbestendig bouwen, bieden hiervoor goede aanknopingspunten.

Colofon

Dit is een uitgave van de provincie Zuid-Holland.

December 2022

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met programma manager
Gezond en Veilig: Irene Voskamp, iei.voskamp@pzh.nl

Provincie Zuid-Holland
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
www.zuid-holland.nl

Tekst

Ontwikkelteam Gezond en Veilig, provincie Zuid-Holland

Vormgeving en productie

Vakteam Grafimedia,
provincie Zuid-Holland

Fotografie/Illustraties

Boerderij beleef het en eet het, Ian Mostert, Lucas van der Velden, BIZ Grote
Polder, VHG handboeken 'Het levende gebouw' en 'De levende tuin':
Kenniscentrum Sport, Rainaway, Donkergroen, Parachute Bureau Ruimtelijke
Inrichting Speelnatuur

Illustraties/ grafieken

Atelier Kompas
VZinfo.nl: kaarten Gezondheidsmonitor volwassenen en ouderen 2016
en 2020; kaart bijdrage van verschillende determinanten aan ziektelasten,
zorgkosten en uitgaven 2018.

221001485

